

ІТ У РОБОТІ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ПІД ЧАС АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ

У статті розглянуто важливу психологічну проблему адаптації дітей раннього та дошкільного віку, можливості використання інформаційних технологій у педагогічному процесі. Висока адаптивна здатність людини пристосовуватися до соціуму не є вродженою, уміння адаптуватися до соціального середовища закладається в дитинстві. Нагромадження та переробка інформації в мозку дають дитині змогу засвоювати суспільний досвід завдяки виховному впливу і відповідно змінювати свою поведінку та внутрішній світ. Цей досвід дитина несе із собою у дорослий світ.

Ключові слова: адаптація, інформаційні технології, соціальне середовище, виховний вплив, робота з батьками та вихователями.

Зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, висувають підвищені вимоги до кожної людини, тому серед найбільш актуальних у науці та практиці проблем сьогодні є проблема адаптації особистості до нових умов життєдіяльності. Людина повинна адаптуватися не тільки до умов діяльності, професії, групи, колективу, а й до постійної зміни життєвих стереотипів. У зв'язку з цим зростають вимоги до адаптаційних можливостей і здібностей особистості.

Мета статті – розкрити можливості ІТ у роботі дошкільного закладу під час адаптації дітей.

Принцип адаптації є одним з фундаментальних у біології та дає змогу розкрити механізм еволюції в живій природі як адаптацію біологічної системи до умов навколишнього середовища, що змінюються, з метою виживання. У цей час термін “адаптація” входить у понятійний апарат багатьох наук: філософії, психології, соціології, біології, фізіології, медицини і набуває в сучасних умовах усе більшого значення для комплексного вивчення людини. Проблема адаптації представлена в психоаналітичній практиці та гештальт-терапії. Вона знаходить своє застосування в теоретичних конструктах і емпіричних розробках біхевіоризму і когнітивної психології, відображена в концептуальних постулатах гуманістичної парадигми (особистісно орієнтована психотерапія та психологія) [5].

Адаптація може здійснюватись у формі *акомодації* (повного підпорядкування вимогам середовища без їх критичного аналізу), *конформізму* (вимушеного підпорядкування вимогам середовища) та *асиміляції* (свідомого й добровільного прийняття норм і цінностей середовища на основі особистісної солідарності з ними). Адаптація пов'язана з прийняттям індивідом різних соціальних ролей, адекватним відображенням себе і своїх соціальних зв'язків. Вона відіграє вирішальну роль у соціалізації особистості. Порушенням адаптації вважають асоціальну поведінку, маргінальність, алкоголізм, наркоманію [6].

Адаптація дитини до нових суспільних відносин, удосконалення та розвиток її різнобічних комунікативних дій з іншими людьми та формування вміння спілкуватися – все це дуже важливі передумови міцного фізичного та психічного здоров'я й нормального розвитку особистості. Роз-

виток особистості дошкільника – не автоматичний процес, який реалізується сам по собі, а відбувається за активної участі самої дитини. Здатність встановлювати та закріплювати міжособистісні контакти передбачає і здатність адаптуватися до соціального середовища в момент його змінювання. Така здатність притаманна всім живим організмам, тому що є життєво необхідною для їх існування.

Більш високорозвинені організми мають вищі адаптивні можливості. Людина відрізняється від тварин здатністю не тільки активно пристосовуватися до нових умов, а й умінням свідомо змінювати ці умови, впливати на ситуації, або передбачати їх та психологічно настроюватися на подолання труднощів адаптації. Зворотний зв'язок “людина – середовище” є якісно новим у теорії соціалізації. Така свідома установка на нові умови життя називається соціалізацією, або соціальною адаптацією.

Висока адаптивна здатність людини пристосовуватися до соціуму не є вродженою, вона постійно розвивається як наслідок повсякчасного розширення та поглиблення зв'язків людини з навколишнім середовищем. Уже в період раннього дитинства розвиваються функціональні зрушення в системі вищої нервової діяльності людини як результат активної взаємодії із зовнішнім світом. Нагромадження та переробка інформації в мозку дають змогу дитині засвоювати суспільний досвід соціального середовища завдяки виховному впливу і відповідно змінювати свою поведінку та внутрішній світ (І.М. Сеченов, Г.С. Костюк, В.А. Романець).

Виховний вплив у дошкільному закладі відрізняється від того виховного впливу, який дитина отримувала в сім'ї. У зв'язку із цим і виникають адаптаційні проблеми. Розглянемо стратегію і тактику організації та змісту педагогічної роботи в дошкільному закладі, можливості використання новітніх ІТ в педагогічному процесі. Особливо поглиблено цим питанням займається психолог дитячого садка. Напрямами його професійної діяльності в адаптаційний період є: робота з дорослими (батьками та вихователями) і з новоприбулими дітьми.

Робота з батьками. Проводяться індивідуальні консультації для кожної сім'ї, анкетування на тему “Що Ви знаєте про адаптацію?”, вивчення медичної картки дитини, індивідуальні бесіди про особливості розвитку дитини і виховання в сім'ї. Комп'ютер можна успішно використовувати під час колективних бесід із мамами і татами, створюючи презентації в програмі Power Point. Наочність допоможе батькам зрозуміти складну проблему. На початку навчального року плануються теми, які будуть корисними для всіх батьків. Наприклад:

- що таке адаптація та соціалізація?
- сфери та фази соціалізації дитини;
- етапи соціальної адаптації;
- стилі і стадії соціалізації дітей;
- як пом'якшити адаптацію дитини до дитячого садка?

За *першою* темою дорослих стисло ознайомлюють з позиціями різних наукових шкіл про поняття “адаптація”, про її біологічні та соціальні сторони, тісний зв’язок із психічним розвитком та індивідуальними можливостями організму дитини, значення атмосфери в родині й особливості виховання в цей період. Зокрема, розповідають про два впливи соціалізації.

Один несвідомий, глибокий – то спадщина фізична, – дитина має той антропологічний склад, який має її рідний народ і який складається під впливом клімату, раси, географічної зони, фізичного складу її предків. Не менше значення має і те соціальне оточення, в якому розпочинає своє життя дитина (С.Ф. Русова). У соціалізації людини розрізняють два органічно пов’язані між собою складові елементи: соціалізація свідомості та соціалізація діяльності (А.Й. Капська). Соціалізація свідомості кожної людини відбувається шляхом залучення її до духовних надбань свого народу, до “духу нації”, до етносоціальних традицій. Особистість усвідомлює традиції, насамперед, як потребу успадкування й опанування кращого досвіду, випробуваного часом і спрямованого на задоволення життєвих потреб, але дія традиції не обмежується відбором доцільного [1].

Розвиток особистості передбачає постійне подолання одних видів соціально організованих стереотипів і набуття оптимальних, утворення оновлених зразків задоволення миттєвих потреб, опанування незнаних досі соціальних моделей, тобто оволодіння соціальною діяльністю.

Тема *другої* бесіди знайомить з тим, що соціалізація в ранньому віці відбувається у трьох основних *сферах*: діяльності, спілкуванні, самосвідомості:

- у сфері діяльності здійснюється подальше розширення й урізноманітнення її видів, відбір пріоритетів, осмислення опанованих зразків;
- у сфері спілкування розширюється, удосконалюється, ускладнюється коло контактів; підвищується питома вага таких, що визначаються програмово-життєвими інтересами і вимагають для цього відповідної майстерності комунікації й вольових зусиль для їх здійснення;
- у сфері самосвідомості вирішується проблема рушійних сил саморозвитку (потреби й мотиви), спрямованих на формування образу власного “Я” як активного суб’єкта діяльності, осмислення своєї соціальної належності, соціальної ролі.

Соціальний розвиток можна уявити як процес входження особистості в нове соціальне середовище та інтеграцію з ним (за О.Л. Кононко). При цьому дитина послідовно долає три *фази* свого становлення.

Перша фаза, коли вона засвоює суспільні норми, оволодіває відповідними формами і засобами діяльності, реалізує об’єктивну необхідність “бути такою, як усі”, що досягається втратою певних індивідуальних рис (адаптація).

Друга фаза породжується загостреною суперечністю між досягнутим дитиною результатом адаптації і незадоволеною потребою виявити свою індивідуальність, трансформувати її в групі дітей (індивідуалізація).

На третій фазі відбувається інтеграція дитини з групою дітей: вона прагне зберегти лише ті індивідуальні риси, які відповідають необхідності розвитку групи, а також власній потребі здійснити певний особистісний внесок у життя групи. До певної міри і група змінює свої норми, перейнявши ті риси, які вона вважає ціннісно значущими для свого розвитку [2].

Під час *третьої* зустрічі з батьками можна ознайомити їх із *етапами* соціальної адаптації дітей раннього віку.

Перший етап від народження до 6 місяців. Під час цього етапу комунікативна діяльність базується на фізичних контактах та емоційних невербальних стосунках. Дитина позитивно реагує на знайомих людей, ще не виявляє остраху до незвичних ситуацій та незнайомих. Звикання до нових умов відбувається легко, швидко, якщо спостерігається збереження елементарних звичок і режиму дня.

Особливо гостро відбувається соціальна адаптація на другому етапі від 7 до 18 місяців життя. Набуті соціальні зв'язки з оточенням, швидке та багатогранне їх збагачення, з одного боку, слабка мобільність нервових процесів – з іншого, призводить до конфліктів у разі зламу динамічного стереотипу.

Третій етап соціальної адаптації – 18–36 місяців – сприятливіший, проходить більш благополучно. Інтенсивний розвиток мовлення та мовленнєвого спілкування допомагає дитині засвоїти певні норми поведінки в різних ситуаціях, вчить узагальнювати аналогічні вимоги дорослого та власні дії, орієнтуватись у нових умовах, передбачати наслідки своєї та чужої поведінки [4].

Розповідаючи батькам про *стилі* адаптації (*четверта* бесіда), слід зупинитись на їх видах: *творчий* стиль характеризується тим, що людина активно змінює умови нового середовища, намагається пристосувати їх до себе і, таким чином, сама адаптується; *конформний* стиль – людина пасивно сприймає і приймає нові умови й обставини життя, пристосовується до них; *унікаючий* стиль – людина не хоче або не може адаптуватися до нових умов. Вочевидь, стиль адаптації впливає на її важкість. Виділяють три *стадії* адаптаційного процесу: гостра, підгостра, фаза компенсації.

П'ята бесіда спрямована в практичну діяльність: психолог дає поради, як пом'якшити адаптаційний період, яка роль батьків у цьому. Зокрема, рекомендує дотримуватись таким умов:

- тримати тісний зв'язок з вихователем, цікавитися поведінкою дитини в садочку;
- орієнтувати дитину на позитивне ставлення до ДНЗ;
- ніколи не обманювати дитину (в який час обіцяли її забрати додому – так і робити);
- хвалити її перед родичами й знайомими (уже велика – ходить у садочок);
- дотримуватись режиму дня завжди, навіть у вихідні дні (у дитини формується динамічний стереотип);

- якщо нічого не допомагає, порадитися з лікарем;
- створити спокійну атмосферу вдома;
- набратися терпіння, щоб пережити цей час.

Для кожної бесіди психолог готує комп'ютерну презентацію, для створення якої використовує текстовий матеріал, таблиці, діаграми, фотографії дітей тощо.

Робота з вихователями. Із педагогами проводять педагогічні ради з комп'ютерною презентацією (програми Power Point, Intel, Picasa). Питаннями для обговорення можуть слугувати такі теми: “Психічний розвиток дитини раннього віку і соціальна адаптація”, “Зміст педагогічної роботи у період адаптації дітей раннього віку”.

На *першій* педраді психолог ознайомлює вихователів з науковим розумінням процесів адаптації та соціалізації, фазами, етапами та стадіями адаптації, особливостями адаптаційного періоду в групах дітей раннього віку. На *другій* педраді можна порекомендувати педагогам спостерігати за поведінкою кожної дитини, підходити індивідуально до спілкування. Напередодні цієї педради психолог вивчає медичні картки новоприбулих дітей, проводить індивідуальні бесіди про особливості розвитку дитини і виховання в сім'ї, спостерігає за поведінкою дітей, визначає, до якого рівня соціалізації належить кожна дитина. Із результатами цієї роботи він і знайомить педагогів. Ознайомлення з порівневим періодом передбачає цільову спрямованість педагогічної роботи. Зокрема, для дітей першого рівня адаптації характерна важка адаптація. Такі діти часто хворіють, можуть мати хронічні захворювання, погано сплять або їдять (або те і друге), пасивні на заняттях, мають низький рівень розвитку. Вони погано йдуть на соціальний контакт або, навпаки, зовсім не відходять від дорослого. У роботі з такими дітьми можна порадити такі педагогічні умови:

- поступове введення дітей в організовану діяльність (протягом місяця);
- збереження “вільного режиму” до моменту переходу їх на другий рівень адаптації;
- повтор навчального матеріалу попередньої групи протягом першого кварталу;
- інтенсивне використання музикотерапії;
- проведення кожного дня індивідуальних занять із сенсорного виховання;
- виховання страхів засобами малювання;
- активне індивідуальне спілкування (емоційне, вербальне);
- систематична (три рази на тиждень) театралізованої діяльності з метою релаксації;
- проведення ігор-емпатій;
- організація щотижня “емоційного дня” – дня спілкування, театру, ігор. Це день, вільний від організованих занять [3].

Педагогічна робота з дітьми. Основним методом роботи психолога є спостереження за поведінкою дітей. Наприклад, на різних видах занять визначаємо, як дитина засвоїла програмовий зміст. Результати спостереження визначаються за 3-бальною системою та фіксуються в таблиці (використовуємо програму Excel):

Прізвище дитини	фізкультура	мовлення	рідна природа	музика	образотворче мистецтво
Марченко Ю.	3	1	1	2	2

Аналіз такої таблиці дає можливість з'ясувати, який вид діяльності найбільш подобається дітям, який інформаційний матеріал легше засвоюється. На основі цього можна зробити відповідні діаграми та показати їх вихователям. А щоб побачити рівень розвитку кожної дитини, можна зробити таблицю “Карта психічного розвитку дитини”. І в цьому допоможе комп’ютер. Наприклад, “Карта психічного розвитку Сергія Волонька”. Плюсом відмічають позитивне ставлення дитини до процесу й адекватну поведінку, мінусом – негативні ставлення і поведінку.

ранок	апетит	сон	поведінка на заняттях	поведінка під час прогулянки	спілкування з дорослими	спілкування із дітьми	вечір
-	+	-	+	++	++	+	+

У другому рядочку психолог в довільній формі фіксує свої спостереження за поведінкою дитини, особливо звертаючи увагу на її емоційний стан. Бажано відмічати також і дати спостережень, щоб визначити динаміку адаптаційного процесу [3].

Наші експериментальні дослідження і великий практичний досвід показали, що ця методика допомагає правильно організувати на основі сучасних ІТ психолого-педагогічну роботу з дітьми раннього і дошкільного віку в період їх адаптації до умов дошкільного закладу.

Список використаної літератури

1. Безпалько О.В. Теоретичні основи соціалізації людини / О.В. Безпалько, А.Й. Капська та ін. // Молодь і дозвілля. – К., 1994.
2. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : навч. посіб. для вищих навч. закладів / О.Л. Кононко. – К. : Освіта, 1998.
3. Науменко Т.І. У дитячий садок прийшли новенькі / Т.І. Науменко. – Запоріжжя : ЛПС, 2002.
4. Социальная адаптация детей в дошкольных учреждениях / [под ред. Р.В. Тонковой-Ямпольской, Е. Шмидт-Кольмер, А. Анатасовой-Вуковой]. – М. : Медицина, 1980.
5. Харченко В.Є. Проблема визначення змісту поняття “адаптація” в психологічній науці [Електронний ресурс] / В.Є. Марченко. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tipp/2009_2/kharchenko.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.books.br.com.ua.

Науменко Т.И. ИТ в работе дошкольного учреждения в период адаптации детей

В статье рассматривается важная психологическая проблема адаптации детей раннего и дошкольного возраста, возможности использования информационных технологий в педагогическом процессе. Высокая адаптивная способность человека приспособливаться к социальной среде не является врожденным качеством, умение адаптироваться закладывается в детстве. Накопление и переработка информации в мозге позволяют ребенку осваивать общественный опыт благодаря воспитательному воздействию и соответственно изменять свое поведение и внутренний мир. Этот опыт ребенок берет с собою во взрослый мир.

Ключевые слова: адаптация, информационные технологии, социальная среда, воспитательное воздействие, работа с родителями и воспитателями.

Naumenko T. IT in work of preschool institution in adaptation of children

In article deals the important psychological problem of adaptation of children of early and preschool age, possibility of use of information technologies in the pedagogical process. High adaptive ability of people to adapt to the social environment not is an inherited quality, ability to adapt is based in the childhood. Accumulation and information processing in a brain allow the child to master public experience thanks to education and to change the behavior. The child takes this experience with itself in adult life.

Key words: adaptation, information technologies, social environment, educational impact, work with teachers and parents.